

100 GADI KOPŠ AIZSĀKĀS LELB VĒSTURE

1916. gada martā kāds notikums – pirmā oficiālā latviešu tautības luterāņu mācītāju sanāksme – iniciēja attīstību, kas noslēdzās ar Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas (LELB) izveidi. Ieskats minētajā un citos gadsimtu senos notikumos lasītājiem atsvaidzinās mūsu baznīcas tapšanas interesanto un daudzslāņaino vēsturi.

Vairāki precizējumi pirms ķerties klāt pašam tematam. Pirmkārt, šajā rakstā apskatīšu visu Latviju aptverošu organizāciju luteriskām draudzēm, kuras pirms Pirmā pasaules kara (vēl 1915. gada sākumā) bija sadalītas divās konsistorijās un trijās Krievijas impērijas guberņās. Te nerunāšu ne par kādas atsevišķas draudzes vai draudžu vēsturi Latvijas teritorijā, jo lielākā daļa mūsu draudžu ir ar ievērojami senāku vēsturi par mūsu draudžu savienības (LELB) pastāvēšanas laiku.

Otrkārt, ir svarīgi paturēt prātā kādas ar laicīgo vēsturi saistītas lietas (kontekstu). Proti, tikai laikā, kad vienā teritoriālā veselumā kopā sanāca latviešu etniskie novadi kļuva iespējama viena organizatoriska veseluma – Latvijas mēroga luterāņu apvienības (LELB) – izveidošana. Savukārt Latvijas apvienošanās varēja notikt tikai tajā brīdī, kad 1PK bija jau neatgriezeniski satricinājis gadu simtos pastāvošo kārtību, un nelielās tautas starp Vāciju un Krieviju varēja pašas veidot savu nākotni. Tāpēc Latvijas un LELB simtgades jubileja ir tuvu viena otrai.

Visbeidzot, nedaudz vairāk pievērsties 1916. gada marta un vēlākiem LELB izveidē un attīstībā svarīgiem notikumiem var būt sarežģīts uzdevums, jo pēdējos simts gados mūsu baznīcas pārstāvji, vēsturnieki un vēstures aculiecinieki par to laiku ir pauduši dažādus viedokļus, pat atšķirīgi nosaukts LELB dzimšanas gads, uz kura godu varētu pretendēt tieši 1916. gada marta notikumi. Piemēram, 2012. gadā tika runāts par mūsu baznīcas deviņdesmitgadi, tādējādi par mūsu draudžu apvienības dibināšanas brīdi uzskatot kādu 1922. gada notikumu. Savukārt, LELB pirmais ievēlētais vadītājs Kārlis Irbe¹ (1861 – 1934), kurš uzsvēris Latviešu pagaidu konsistorijas Krievijas latviešiem un bēgļiem dibināšanu 1917.gadā kā īpašu notikumu latviešu baznīcas dzīvē.² Arī baznīcas vēsturnieks Roberts Feldmanis (1910 – 2002) par LELB dibināšanas laiku minēja 1917.gadu.³ Šāda, teju piecu gadu liela atšķirība, pastāvot vēl arī citiem viedokļiem,⁴ var

---

¹ Latvijas Baznīcas pētniecība pirmais LELB prezidents un bīskaps Kārlis Irbe nereti tiek jaukts ar savu brāļa dēlu Kārli Fridrihu Irbi (1885. – 1966.), prāvestu un LELB vadītāju 1944. – 1946.gadam. Lai izvairītos no pārpratumiem, šis pētījums Kārli Fridrihu Irbi arvien sauks pilnā vārdā.

² Sal. Kārlis Irbe, „Dieva domas nav mūsu domas un mūsu ceļi nav Dieva ceļi”, grāmatā Kārlis Beldavs, red., *Pie Bābles upēm* (R.: Valters un Rapa, 1929), 10., 11.lpp.

³ Roberts Feldmanis, *Latvijas Baznīcas vēsture* (R.: LMF, 2010), 374., 398.lpp., sal. 306.lpp.

⁴ Piemēram, Ē.Mesters, *Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas bīskaps Dr.theol. Kārlis Irbe* (R.: Svētdienas Rīts, 1994), 32. – 34.lpp. raksta par LELB tapšanu un izveidošanos 1918 –

radīt sajukumu. Pats viedokļu variācijas fakts nebūtu pārsteidzošākais, jo runa ir par vienotas baznīcas organizācijas veidošanos ļoti sarežģītā un ar notikumiem bagātā mūsu baznīcas, valsts un tautas vēstures posmā. Tieši tāpēc savas nostājas noskaidrošanai ir vērts izvērtēt 1916. gada un vairāku turpmāko gadu notikumus.

Tātad, šajā rakstā apskatīsim 1916. gada notikumus un vairākus biežāk vai retāk minētus gadu skaitļus, kurus īsi analizēsim LELB vēstures kontekstā. Izmantojot iespēju, vērtēsim šos notikumus no šobrīd aktuāla jautājuma par LELB dzimšanas dienas pozīcijām. Lai atvieglotu izvērtēšanu, 1916. gada marta un pārējiem apskatāmajiem notikumiem, galvenokārt, meklēsim to pirmreizīgumu LELB vēsturē, un to baznīcisko, īpaši – teoloģisko, nozīmi LELB īstākā un garākā laika posmā.

Rakstā aplūkoti gadi, sākot ar 1916.gadu, sarindoti hronoloģiski, lai vieglāk būtu iespējams ņemt vērā tos dažādo mūs interesējošajā pagātnes notikumu secībā un ietekmi uz mūsu baznīcas vēsturi.

1916. gads, kad viss sākas

1916. gads Latvijas vēsturē ir latviešu tautai otrais smagais 1PK gads. 1915. gada vasarā vācu armija ieņēma visu Kurzemi, Zemgali un Augšzemi, turpmākos divus gadus sadalot Latviju divās daļās. Krievijas armijas virspavēlniecība bija pieņēmusi lēmumu, kas mūsu tautai īpaši apgrūtināja kara ciešanas. Tika nolemts vācu armijas okupētajos reģionos atstāt *izdedzinātu zemi*, proti, tik maz, cik vien iespējams. Līdz ar to, 1915. gada vasarā pēc iespējas vairāk cilvēkus dzina (daudzos gadījumos, vārda tiešā nozīmē) prom no mājām, iznīcināja tuvu briedumam esošo labību, nopostīja dzīvojamās un saimniecības ēkas, rekvizēja lopus, liela daļa no atstātajiem gāja bojā bēgļiem ceļā. Šāda taktika bija nevien militāri atpalikusi un armijas morāli graužoša, bet arī latviešu tautu un mūsu valsts pamatus apdraudoša, jo Vācijas uzvaras gadījumā tik lielas iedzīvotāju masas pārvietošana solīja liela skaita vācu kolonistu iepludināšanu. Turklāt, bēgļu gaidas īpaši smagi skāra visneaizsargātākos sabiedrības locekļus – bērnus un gados vecos cilvēkus. Ļoti daudzi bēgļi vairs neatgriezās mājās un tika apbedīti bezvārda kapos pa ceļam no Kurzemes un visā plašajā Krievijā.

No vēlāku notikumu pozīcijām vērtējot, šai traģēdijai bija arī „zelta mākoņa maliņa”, ilgākā laika nogrieznī raugoties. Proti, karošana ar Vāciju ievērojami mazināja tradicionālo baltvāciešu vadošo loku ietekmi uz Krievijas valsts visaugstākajām lēmumpieņemšanas instancēm. Latviešu sabiedrības vadītāji guva iespēju sarosīties un meklēt veidus Latvijas un latviešu stāvokļa uzlabojumam. 1916.gads gan vēl bija pašu pārmaiņu sākums, kas tomēr ļāva visdažādāko jomu un sabiedrības slāņu pārstāvjiem

---

1922.gados, vai Erich von Schrenck, *Baltische Krischengeschichte der Neuzeit* (R.: Der Akt.-Ges.Ernsts Plates,1933), 174.lpp., kurš pārstāv viedokli, ka Latvijas luterāņu baznīca dibināta 1919.gadā. Abi viedokļi analizēti tekstā tālāk.

spert pirmos nedrošos soļus labākas tautas un tās apdzīvotās teritorijas nākotnes meklējumos.

1916.gada 9.martā Pēterburgā ar Krievijas valsts Domes *svētību* tika sasaukta baznīcas jautājumiem veltīta tikšanās, kurā piedalījās nozīmīgākie latviešu sabiedrības pārstāvji un teju visi pazīstamākie tā laika latviešu mācītāji, kopskaitā 28. Pilnīgi visu latviešu mācītāju piedalīšanos kavēja mūsdienu Latviju divās daļās sadalošā 1PK frontes līnija, vairākus vēlākos gados pazīstamus mācītājus (piemēram, pirmo Latvijas arhibīskapu Teodoru Grīnbergu) atstājot frontes līnijas otrā pusē vai kā savādāk kavējot to piedalīšanos. Latviešu sabiedrību pārstāvēja *Latviešu bēgļu apgādāšanas Centrālā komiteja*, vadītāja Viļa Olava (guvis teoloģijas izglītību, kalpojis kā palīgmācītājs, bet neapstiprināts mācītāja amatā Latvijā, tāpēc izvēlējies pedagogijas darbu) un viņa vietnieka Jāņa Čakstes personās. Bez viņiem te piedalījās arī divi latviešu domnieki (Krievijas impērijas parlamenta deputāti) – Jānis Goldmanis un Jānis Zālītis, kuri plašāk pazīstami kā latviešu strēlnieku pulku organizētāji. Tā ir pirmā zināmā⁵ oficiāla un tik daudzskaitlīga latviešu tautības mācītāju un draudžu pārstāvju pulcēšanās.

Valsts tik augsto pārstāvju klātbūtne (bez deputātiem piedalījās arī iekšlietu ministrijas pārstāvis) bija iespējama jau minētās baltvācu ietekmes samazinājuma dēļ un impērijas varas gaitēnos arvien lielāku ievērību gūstošie aicinājumi pēc visaptverošām izmaiņām luteriskās baznīcas organizācijā.⁶ Augsto sabiedrības un valsts ierēdņu dalību ir svarīgi paturēt prātā. Šī tikšanās reize nebija neformāla, kurā latvieši mācītāji pēc kāda amatbrāļa dzimšanas dienas tortes sveciņu nopūšanas būtu pārmijuši arī kādu ar kalpošanu saistītu jautājumu. Gluži pretēji, sanāksme, lai arī kā tiešais iniciators reizēm tai ir norādīts Peterburgas latviešu Jēzus draudzes mācītājs Jānis Grīnbergs,⁷ bija valdīšanas līmenī, t.i., to bija sasaukuši valsts augstāko iestāžu pārstāvji, tajā piedalījās Krievijas Domes latviešu deputāti Jānis Goldmanis un Jānis Zālītis.⁸ Šajā tikšanās reizē tika spriests ne tikai par nākotnē tuvākā vai tālākā nākotnē veicamām baznīcas reformām, bet arī par tā brīža aktuālām lietām (1PK latviešu bēgļu garīgā aprūpe).

---

⁵ Ludvigs Adamovičs, „Latvijas evaņģēliski luteriskā baznīca”, izdevumā Alfrēds Bīlmanis, et al., red., *Latvijas republika desmit pastāvēšanas gados* (Rīga: Golts un Jurjans, 1928), 593.lpp.

⁶ 1913.gadā Domē tika pacelts jautājums par luteriskās baznīcas organizācijas maiņu, kas gan palika bez īpašiem tālākajiem soļiem. 1916.gada 10.februārī tika izdots Iekšlietu ministra rīkojums par luterāņu baznīcas reorganizāciju, kas ietekmēja arī igauņu un vāciešu daļas impērijas luteriskajā baznīcā (Riho Saard, *Eesti rahvusest Luterliku pastorkonna väljakujunemine ja vaba rahvakiriku projekti loomine, 1870 – 1917* (Helsinki: Suomen Kirkkohistoriallinen seura, 2000)).

⁷ Kārlis Kundziņš (tēvs), *Mana mūža gājiens* (R.: RLB Derīgu grāmatu nodaļa, 1935), 186.lpp.

⁸ *Latviešu evaņģ.luterāņu mācītāju sapulce Petrogradā 9.un10.martā 1916.gadā. Protokols* (Maskava: Fēniks, 1916), 1.lpp. un §29 31.lpp. Kārlis Fridrihs Irbe šādu viedokli atbalsta savā rakstā „Atmiņu ceļos”, laikrakstā *Baznīcas Ziņas* Nr.12 (1944.g. 19 marts), 47.lpp.

Vēl rindkopa par sanāksmes dalībniekiem. Bez jau minētajiem valsts un Latviešu bēgļu apgādāšanas centrālās komitejas pārstāvjiem sanāksmē piedalījās trīs nosacītas grupas pārstāvoši mācītāji. Pirmajā grupā iedalīsim mūsdienu Latvijā vēl kalpojošos garīdzniekus, pārsvarā no Vidzemes. Otrajā grupā ieskaitīsim mācītājus, kas kalpoja ārpus mūsdienu Latvijas teritorijas. Šai grupai var pievienot arī kādus vācu armijas okupētās daļas mācītājus, kuri bija atraduši iespēju kalpot Krievijā. Trešā, skaitliski mazākā grupa bija mācītāji vai teologi, kuri tobrīd nekalpoja. Pie šī, vēl viens interesants aspekts ir par šīs sapulces vadītāju. Izpētot tikšanās protokolu, rodas iespaids, ka ļoti ievērojama loma bija Kārlim Irbem, vēlākajam LELB virsvaldes prezidentam un bīskapam – viņa ierosinājumu dienaskārtības izmaiņā nekavējoties pievienoja, Irbe tika ievēlēts par darba grupas vadītāju komisijai, kas turpinātu šīs tikšanās iesākto, tieši Irbe bija tas, kas sapulces vārdā pateicās viesiem, un noslēdza tikšanos ar uzrunu un lūgšanu; visbeidzot, Irbe bija tas, kurš parakstīja sanāksmes protokolu. Minējumu par Irbes ietekmīgo lomu apstiprina arī sanāksmes dalībnieka Edgara Berga 40 gadus vēlāk veiktais pieraksts par Irbi kā garīgo sapulces vadību.⁹

Būtu nepieciešams pievērsties jautājumu lokam, kuru skāra šajā sanāksmē.

Izskrienot cauri sanāksmes aplūkotajiem jautājumiem, kurus, starp citu, protokolēja vēlākais Latvijas Republikas prezidents Jānis Čakste, šī sanāksme vairākos baznīcas organizācijas jautājumos vēl ir pārlietu kusla un uzmanīga. Būtu kļūda šo sanākumi par to nopelt, jo vēl pastāv Krievijas impērija, vēl valda cars un oficiāli latviešiem ir „jāstāv pie ratiem”. Tomēr, tā jau runā par pēckara nākotnes projektiem, tā min nepieciešamo latviešu draudžu apvienošanu vienā autonomā veselumā un iezīmē vairākas lietas, kuras redzam mūsu baznīcā ieviestas vēlāk. Sanāksmes lielākā nozīme ir apstākļi, ka tā atrodas notikumu attīstības sākumā, kura noslēdzas ar 1928.gada baznīcas satversmi¹⁰ un likumu par luterāņu baznīcu Latvijā. Šķiet, ļoti vietā ir Kārļa Kundziņa tēva šīs tikšanās definējums – „pirmā latviešu sinode”.¹¹

Izvirzot sākotnēji izraudzītos kritērijus, jājautā, vai šī pirmreizējā latviešu mācītāju tikšanās jau sniedz priekšstatu par baznīcu, kādai tai ir

---

⁹ 38.lpp.

¹⁰ Skaidrības labad ir nepieciešams kāds precizējums. Latvijas teritorijā līdz neatkarībai bija spēkā Krievijas impērijas likumdošana, kurā luteriskās baznīcas likumisko regulējumu veica 1832.gadā apstiprināts likums. Tā kā Krievijā luteriskā baznīca bija organiski saistīta ar valsti, tad viens dokuments (likums) regulēja visu baznīcas dzīvi (bija arī saistīti likumu panti citos normatīvajos aktos, bet to izvērtēšanai būtu nepieciešams atsevišķs pētījums). Nodibinoties neatkarīgai valstij, viens likums valsts iestādēm un baznīcas iekšējās dzīves sakārtošanai vairs nebija pietiekams un legāli iespējams risinājums, jo, lai arī de facto luteriskā baznīca bija ļoti cieši saistīta ar valsti, valsts likums varēja regulēt tikai valsts un baznīcas attiecības, bet ne baznīcas mācību un iekšējo būtību. Tāpēc neatkarīgas un demokrātiskas republikas laikā viena likuma vietā bija nepieciešams gan valsts likums, gan arī baznīcas uzbūvi regulējoša satversme.

¹¹ Kārlis Kundziņš (tēvs), *Mana mūža gājiens*, 235.lpp.

jābūt? Kaut kādā ziņā, jā. Bet vai pietiekoši? Ar visu savu piesardzību un neuzdrošinos tā darīja visu, kas tajā laikā bija iespējams, varbūt pat vēl nedaudz vairāk. Vēl nozīmīgāk, ļoti daudz no šinī sanāksmē izsacītajām domām savu iedzīvināšanu praksē pieredz jau neatkarīgās Latvijas laikā. Protams, ir grūti pieņemt galīgu lēmumu par šīs sapulces nozīmi LELB vēsturē tik daudzu pirmreizēju un vēl tanī brīdī neiespējamu notikumu mijiedarbībā, tomēr, šis pētījums pieturēsies pie uzskata, ka ar visu bagāto šīs sapulces pamatu, tā būtu uzskatāma par priekšsagatavošanos patiesajam latviešu luterāņu baznīcas sākumam.

1917.gads LELB vēsturē

1917.gada baznīcas notikumu patiesais dziļums atklājas, kad ļaujām tiem runāt kontekstā, tas ir, skatām tos vēsturisko notikumu kopumā.

Vispārējā Latvijas vēsturē šis gads ir lielais pārmaiņu gads. Marta (februāra pēc vecā stila) revolūcija gāza patvaldību, sākās darbošanās visas Krievijas demokrātizācijas virzienā.¹² Līdz ar lielnieku nākšanas pie varas, cīņa kļuva ārkārtīgi asiņaina. Latvijai tas vēl bija lielu neskaidrību laiks, jo līdz 1917.gada rudenim pa Daugavu gāja frontes līnija un politiski arvien lielāku ietekmi guva kreisās idejas, kuras nacionālas valsts vietā solīja internacionālu paradīzi zemes virsū.

Tās idejas, kuras 1916.gada latviešu mācītāju sēdē bija iecerēts īstenot, bet vēl nevarēja atklāti sacīt, tagad varēja veidot un attīstīt. Vēsture liecina, ka latviešu mācītāji nekavējoties uzsāka darbošanos, kuras rezultātā 1917.gada 18.jūlijā Krievijas Pagaidu valdība deva atļauju Latviešu pagaidu konsistorijas izveidei Krievijā.¹³ No latviešu skata punkta, tai bija jābūt organizācijai, kuras primārais mērķis būtu nest pestījošo Kristus vēsti latviešu valodā un teritorijā, kurā šī valoda ir noteicošā. No valsts skatu punkta, šī organizācija aptvēra bēgļu un brīvprātīgi iestāties gribošas jau esošas latviešu draudzes Krievijā. Vēl ļoti svarīgi ir paturēt prātā, ka tikai šīs organizācijas vadībā bija latviešu tautības luterāņi, kas dzirdēja un uzklausīja latviešu luterāņa vajadzības un vēlējās Kristus žēlastībā tām kalpot. Šis bija laiks, kad mūsdienu Latvijas teritorijā vēl likumīgā spēkā bija baltvācu vadītās Kurzemes un Vidzemes konsistorijas.¹⁴

---

¹² Pēc Februāra revolūcijas notika visdažādāko tautību, politisko interesentu un iedzīvotāju kārtu rosība reģionos un visas Krievijas mērogā. Arī dažādas ticīgo grupas un pat reliģijas meklēja risinājumu paredzamajām nākotnes izmaiņām. Piemēram, sanāca ne tikai visas Krievijas pareizticīgo un vecticībnieku tikšanās, bet arī visas bijušās impērijas baptistu un pat musulmaņu kongresi un sapulces.

¹³ Kārlis Irbe, „Dieva domas nav mūsu domas un mūsu ceļi nav Dieva ceļi”, 10.lpp. Šīs konsistorijas izveide ir mūsdienu Latvijas pētniekam vēl neatbildēts jautājums, kura risināšana vēl gaida savu kārtu Krievijas (visdrīzāk – Pēterburgas un Maskavas) arhīvos.

¹⁴ Abu konsistoriju un Baltijas vācu sabiedrības viedoklis jaunās baznīcas izveidē vēl nav pētīta, bet pieļaujami, ka tām bija visai rezervēta attieksme, jo lielāku vērību baltvāci pievērsa iespējamībai, ka Baltijas guberņas pēc kara paliktu Vācijas valdījumā.

Pagaidu konsistorija tā paša gada 31.augustā paspēja sasaukt sinodi, kuras delegāti ievēlēja jauno konsistorijas sastāvu. Tātad, Krievijas valdības ieceltā konsistorija vairs nebija tikai valsts ielikta, bet baudīja ticīgās tautas atbalstu. Diemžēl, pārāk maz šobrīd ir zināms par šo tikšanos un tās norisi. No skopajām pieejamajām ziņām, mēs varam secināt, ka 1917.gada 31.augustā *ievēlēta* konsistorija četru cilvēku sastāvā – prezidents Kārlis Irbe (vēlākais luterāņu bīskaps Latvijā), mācītājs Jānis Grīnbergs kā garīgais konsistorijas loceklis (kalpojies kā Krievijas latviešu bīskaps pēc Kārļa Irbes atgriešanās Latvijā), advokāts Fridrihs Alberts (ministrs Andrieva Niedras valdībā un advokāts neatkarīgajā Latvijā) un astronoms Fricis Blumbahs.¹⁵ Pats Kārlis Irbe vēlāk īpaši uzsvēra, ka pretēji daudzu citu luterāņu baznīcu vadībai tā laika Krievijā, latviešu pagaidu konsistorijas prezidents bija garīdznieks, nevis lajs.¹⁶ Par vēl vienu izteiktu pagrieziena punktu no iepriekšējiem laikiem var uzskatīt to, ka šīs konsistorijas locekļi bija vēlēšanās tautas apstiprināti, pretēji Krievijas impērijas luterāņu baznīcās ierastajai praksei, tos ieceļot ar valdības ierēdņu lēmumu.

Jaunā konsistorija tika ievēlēta un 1917.gada 31.oktobrī iesvētīta latviešu tautai īpaši smagā situācijā. Jau vairāk kā divus gadus ķeizarkā Vācijas armija bija okupējusi Kurzemi. Daudzskaitlīgie Kurzemes bēgļi bija izkaisīti pa visu plašo Krievijas impēriju. Bez tam, šī gada septembra sākumā vācu armija ieņēma Rīgu. Daudzus latviešus sāpīgi nospieda apziņa, ka sen propagandēta pārvācošanas politika Latvijas teritorijā tagad pieņemsies ar jaunu sparū. Šo smagumu var lasīt arī jaunās konsistorijas prezidenta ģenerālsuperintendenta Kārļa Irbes svinīgā dievkalpojuma sprediķī.¹⁷ Šis, šķiet, 1. PK ir latviešiem viens no visgrūtākajiem brīžiem. Lai arī kopš tā laika mūs šķir vien simts gadi, bet revolūciju jukas (nedēļu pēc Latviešu konsistorijas iesvētīšanas Pēterburgā notika lielnieku pučs, kas vēlāk attīstījās par mums labi zināmo padomju monsturu), karadarbība un ideoloģiskā cīņa, kas tik ilgi skāra ne vien Krieviju, bet arī Latviju, mums ir atstājuši mantojumā gaužām skopu informāciju par šīs konsistorijas iecerēto, loloto un padarīto. Bez tam, šī konsistorija darbojās salīdzinoši īsu laiku vairāku iemeslu dēļ. Latviešu konsistorijas kalpošana apsīka ne vien komunistu naidīgā režīma iespaidā, bet arī latviešu luterāņu skaitam strauji samazinoties, gan bēgļu atgriešanās dēļ, gan arī tāpēc, ka Krievijā palikušo latviešu vairums nosvērās baznīcai svešu un naidīgu viedokļu atbalstam. Turklāt līdz ar latviešu bēgļu atgriešanos Latvijā, mājās atgriezās arī lielais

---

¹⁵ Kārlis Irbe, „Dieva domas nav mūsu domas un mūsu ceļi nav Dieva ceļi”, 10.lpp

¹⁶ No Paula Namgauda, konspekta *Kibernētika*, kurā pierakstīts Kārļa Irbes 1928.g. janvāra – jūnija semestrī LELB Teoloģijas institūtā lasītais lekciju cikls, 1.daļa, 28.lpp. Pie šī ir interesanti pieminēt, ka pastāvēja arī uzskati, ka LELB vadībā par virsvaldes prezidentu vajadzētu atkal vēlēti laji, tas ir, atgriesties pie sistēmas, kāda pastāvēja Krievijas impērijā (sal. Ludvigs Adamovičs, “Sinodei sanākot”). Tomēr, notikumu gaita rādīja, ka šādam viedoklim pievienojas izteikts mazākums.

¹⁷ [Kārlis Irbe], “No bīskapa tēva dzīves gaitas”, LELB jaunatnes žurnālā *Jaunatnes Ceļš* Nr. 5 (1934.g. maijs), 144.lpp.

vairums Krievijas latviešu mācītāju. Viņu starpā mināms arī pats pirmais konsistorijas prezidents un ģenerālsuperintendents Kārlis Irbe.

Ir svarīgi ievērot, ka šī Latviešu konsistorija ieviesta svinīgajā dievkalpojumā tieši Ticības atjaunošanas svētkos (31.oktobrī). Būtu vairāk kā naivi pieļaut, ka tā ir nejauša sakritība – latviešu luterāņu draudžu apvienības vadību ievest amatā Reformācijas četrsimtgadē. Daudz ticamāk, ka datums ir izvēlēts ar lielu apdomu. Un ja tā, tā ir skaidra liecība par reformācijas mantojumu kristīgajā pasaules skatījumā, kuru vēlējās savai tautai nest pirmās latviešu sinodes izraudzītie Kristus kalpi.

Latviešu pagaidu konsistorijas samērā īsā, bet ļoti nozīmīgajā darbībā, šķiet atkal esam raduši pierādījumu tam, ka Dievs Saviem ticīgajiem dod vislielāko žēlastības dāvanu tieši visgrūtākajos brīžos. Jo par ko citu kā par Dieva žēlastības dāvanu ir uzskatāma Latviešu pagaidu konsistorijas izveide un iesvētīšana 1917.gadā?

Šī konsistorija ir kā sniegpulkstenītis, kas cauri kupenām laužas un nes pavasara vēsti. Šīs konsistorijas izveide un darbība ir kā mezglpunkts, kurā gan vēl ar „pagaidu” nosaukumā, satiekas līdz tam laikam latviešu mācītāju un draudžu locekļu kluso ilgu sapni ar nākotnē izsekojamiem šīs konsistorijas jaunievedumiem. Tieši šī konsistorija iemiesoja sevī to principu, kuru vēlāk īstenoja luterāņu baznīca Latvijā, ka tās galvenā lēmēj institūcija ir draudžu pārstāvju un mācītāju sinode. Vēl vairāk šī konsistorija kalpoja kā pirmais atskaites punkts tam, ka latviešu luterāņi var paši vadīt savu baznīcu. Tādējādi, šīs konsistorijas ievēlēšana un ievēšana ir vienreizējs un pirmreizējs notikums, kuram nav priekšteča latviešu baznīcas vēsturē. Turklāt, Pagaidu konsistorijai un tās svinīgajai ievēšanai 31.oktobrī ir arī iestrādes un vadlīnijas, kuras tālāk sekmīgi tika turpinātas un paplašinātas baznīcā Latvijā gan īsā kā laika nogrieznī, gan arī līdz mūsdienām.

Vēl četri gadi un to nozīmība

Šeit apskatīsim četrus sekojošos gadus un nozīmīgākās tajos notikušās lietas. Šajos gados Latvijas vēsture kardināli mainījās – 1918.gadā tika pasludināta Latvijas Republika, 1919.gadā notika izšķirošās militārās cīņas par Latvijas neatkarību un sekojošajos divos gados turpinājās valsts jaunbūve.

1918.un 1919. gads.

Ē.Mesters savā Kārlim Irbem veltītajā grāmatā, periodizē Latvijas baznīcas vēsturi, neatkarības posmu sākot ar 1918.gadu.¹⁸ Pie šādas periodizācijas, iespējams, Ē.Mesters ir nonācis, sekodams Edgara Ķiploka

---

¹⁸ Ē.Mesters, 32. – 34.lpp.

darbos atrodamajām domām.¹⁹ Tomēr, 1918.gadam kā LELB sākuma gadu, ir teju neiespējami rast baznīcisku vai teoloģisku pamatojumu no pieejamo faktu materiāla.²⁰ Šis gads ir kara, postījumu un nedrošības laiks. Ja gada pirmajā mēnesī Latvijas austrumu un ziemeļu daļa vēl bija Krievijas armijas rokās, tad ar pavasari to iekaroja vācu armija. Revolūcija Krievijā un vēlāk Vācijā radīja nedrošību un neziņu par tuvāko nākotni. Bija pārāk daudz dzīvības un nāves nozīmes jautājumi, tāpēc luteriskās baznīcas sakārtošanai, vai jaunveidei nepalika laiks.²¹ Aktivitāti Latvijas nākotnes veidošanā izrādīja baltvācu politikas pārstāvji, kas vēlējās Latvijas pievienošanu Vācijai²² un 18.novembrī latviešu sabiedrības pārstāvji pasludināja Latvijas Republiku. Atliek pieļaut, ka šādu laika posma sākumu par nozīmīgumu baznīcas veidošanā minētie pētnieki izvēlējušies Latvijas vispārējās vēstures dēļ.

1919.gadā notika vairākas latviešu mācītāju aktivitātes, tai skaitā konsultatīvas tikšanās, kas vēlāk kalpoja kā baznīcas izveides posmi. Šajā pašā gadā radās rosinājums jaunajā Latvijas Universitātē atvērt Teoloģijas fakultāti (to atvēra vien 1920.gadā). Vairākas ar Latvijas luterāņu baznīcu saistītas reorganizācijas likvidēja iepriekšējos gadu simptomus eksistējošo kārtību no valdības puses. Interesanti piezīmēt, ka 1919.gadu kā jaunu baznīcas sākumu uzskatīja baltvācu baznīcas vēstures tradīcija.²³ Tomēr šo gadu izvēlei kā sākumam, nav vēl ievērojama teoloģiska pamatojuma, kā arī vēl pārlietu liela ir kara grūtību rezultātā esošā neskaidrība un sadrumstalotība.

1920. un 1921.gads.

1920.gads Latvijas vēsturē ir pirmais pēckara jaunbūves gads. Šajā gadā tika sperti paši nozīmīgākie soļi Latvijas diplomātiskajā atzīšanās, noslēdzot mieru ar Vāciju un Krieviju. Baznīcas vēsturē iezīmīga bija Iekšējās misijas biedrības dibināšana, Teoloģijas fakultātes atvēršana Latvijas Universitātē un pie lasītāja savu ceļu sāka šobrīd Latvijā senākais arvien pastāvošais izdevums latviešu valodā „Svētdienas Rīts”. Pavasarī sanāca Kurzemes un Vidzemes mācītāju sinodes, bet oktobrī tika likvidēta

---

¹⁹ Edgars Ķiploks, „*Latvijas ev.lut. baznīca 1918 – 1968*”, žurnālā *Ceļa Biedrs* Nr 9 (1968.gada novembris), 142.lpp.

²⁰ Cf. Fēliks Treus (Treijs), „Bīskāps Dr.theol.h.c. Kārlis Irbe kā Latvijas ev.lut. Baznīcas Satversmes izstrādātājs un sargs”, izdevumā *Baznīcas kalendārs 1953.gadam* (exilii), pp.19.

²¹ Erich von Schrenck, *Baltische Kirchengeschichte der Neuzeit*, 174.lpp.

²² Sal. Ādolfs Šilde, *Pirmā Republika* (Rīga: Elpa, 1993), pp. 152 – 155, un Priekšvārds Friedrich Wiegand, *Siebenhundert Jahre Baltischer Kirchengeschichte* (Gütersloh: T.Bertelsmann, 1921), 5.lpp, arī 119.lpp.

²³ Sal. „20 Jahre Deutsches Kirchenwesen in Lettland”, pēdējā *Ev.-luth. Kirchenblatt für die Deutschen Gemeinden Lettlands* numurā pirms laikraksta slēgšanas (Nr. 46 1939.g. 10.novembris) un Erich von Schrenck, *Baltische Kirchengeschichte der Neuzeit*, 179.lpp.

Kurzemes konsistorija, visu Latvijas luterāņu draudžu vadīšanu uztocot Vidzemes konsistorijai.

1921.gada 5.aprīlī Rīgā sanāca pirmā visas Latvijas luterāņu draudžu delegātu un mācītāju sinode. Pirmo reizi Vidzemes, Kurzemes, Zemgales un Latgales luterāņi bija sapulcināti savas valsts mēroga baznīcas jautājumu izrunāšanai. Vēsturiski vērtējot, tā ir *pirmā* visu Latvijas luterāņu kopā sanākšana, kas notiek Latvijā un tieši šī ir *pirmā* sinode, kādu mēs to pazīstam šodien. Būtu grūti noliegt tās pirmreizīgumu, salīdzinot ar vēlākām sinodēm.

Šī sinode ir izšķiroša savā uzdrīkstēšanās spēkā, kad, nevienam īsti negaidot, spontāni tiek izteikts priekšlikums ievēlēt pirmo luterāņu vēlēto pārstāvniecību baznīcas vadībā – 20 cilvēku lielu *Sinodes komisiju*, kas vēlāk transformējās virsvaldē. Šo komisiju minēsim arī pie 1922.gada janvāra un februāra notikumiem, te būtu nepieciešami vien pāris vārdi. Tad, kad ar 1922.gada janvāra lēmumu par pagaidu konsistoriju tika iecelti dažādi mācītāji un draudžu pārstāvji,²⁴ šo cilvēku vidū bija tikai viens uzvārds (senators A.Gubens), kas neparādījās 1921.gada Sinodes komisijā ievēlēto skaitā.²⁵ Īpaši zīmīgi ir tas, ka savā izvēlē Pirmā sinode nekļūdījās un par šīs komisijas priekšsēdētāju ievēlēja Kārli Irbi, kurš luterāņu baznīcu vadīja turpmākos desmit gadus. Sinodes komisija pastāvēja līdzās konsistorijai līdz pēdējās likvidēšanai 1922.gada sākumā, līdz ar to radot situāciju, kad luterāņiem bija divas vadības institūcijas – nelegitīma un vēlēta Sinodes padome un legītīma un valdības iecelta konsistorija

Lai arī minētā sinode ir pirmā kopējā un daudziem svarīgiem lēmumiem bagāta, diez vai būs atskaites punkts, no kura Latvijas baznīcas vēsture guva savu tālākās attīstības sākuma punktu. 1921.gadā izveidojusies prakse ir drīzāk vērtējama kā dzimtajā zemē īstenojusies pirmskara gadu teorija un 1PK laikā uzsākto notikumu – Latviešu Pagaidu konsistorijas Krievijā – attīstības iedzīvināšana praksē jau dzimtajā zemē.

Tāpēc četru gadu laikā notikušās kustības būtu vairāk vērtējamas kā posmi turpmākā iepriekš iecerētā un 1917.gadā sasniegtā attīstīšanās un ieviešanā praksē.

1922.gads LELB vēsturē

Sākotnēji minētais 1922.gads būtu pelnījis, lai to apskata kā vienu no pirmiem, jo tajā baznīca ir jau ar zināmu legitimitāti jaunajā valstī apveltīta un LELB vēsturē izceļās ar vairākiem zīmīgiem notikumiem – janvārī, februārī un jūlijā.

---

²⁴ Arhibīskapa T.Grīnberga atmiņās (Latviešu baznīcas vēstures arhīvs Čikāgā, ASV, Teodora Grīnberga fondā *Atmiņas*, 3.lpp)

²⁵ „Sinodes sēžu protokoli (beigas)”, laikrakstā *Svētdienas Rīts* Nr. 9, (1921.g. 5.jūnijs), 3.lpp.

Janvāris.

Jau pats 1922.gada sākums luterāņu baznīcai nesa ievērojamas pārmaiņas. 5. janvārī tika izdoti Valdības noteikumi likvidēt Vidzemes konsistoriju, kas tobrīd jau leģitīmi pārvaldīja visas Latvijas draudzes. Šie noteikumi paredzēja nomainīt baznīcas pārvaldes *konsistoriālo* sistēmu ar baznīcas pārstāvju izvēlētu *virsvaldi*.

Lai nerastos pārpratumi, īsi par līdz minētajiem noteikumiem pastāvošās konsistoriālās sistēmas atšķirību no mūsdienās pierastās luterāņu baznīcas pārvaldes kārtības Latvijā. Tātad, līdz 1922.gada sākumam Latvijā luterāņu baznīcu vadīja valdības iecelta, nevis vēlēta konsistorija. Konsistorija savai darbībai arī nemeklēja atbalstu no draudžu un mācītāju delegātu sanāksmes, to iecēla valdība un tā atradās Iekšlietu ministrijas pakļautībā.²⁶ Citiem vārdiem, konsistorija pastāvēja kā Iekšlietu ministrijas luterāņu lietu nodaļa.²⁷ Tomēr toreiz pat valsts ierēdņu starpā valdīja diezgan liela neskaidrība par luterāņu baznīcas vadības vietu oficiālajā aparātā. Piemēram, 1921.gadā Valsts kontrole bija svītrojusi budžetā luterāņu konsistorijas sadaļu. Uz to šai iestādei Ministru kabineta sēdē norādīja, ka, balstoties esošajā likumdošanā, konsistoriju nevar svītrot no budžeta, tās vietu var mainīt tikai likumdošanas ceļā. Lai arī tanī brīdī Iekšlietu ministrs saņēma uzdevumu sagatavot šo likumdošanas ceļu,²⁸ tas tā arī netika pabeigts starpkaru posmā.

Kaut gan 5.janvāra noteikumi pasludināja luterāņu baznīcas vadības sistēmas maiņu, šī izmaiņa diez vai būtu kvalificējama kā pirmreizēja. Patiesībā, ar to tika veikts vien pastāvošās kārtības likumisks regulējums. Praksē baznīca jau bija izvēlējusi savus pārstāvjus, kurus gan vēl nesauca par virsvaldi un viņu darbība vēl nebija valdības normatīvajos vai baznīcas dokumentos atrunāta. Proti, iepriekšējā gada izraudzītā un ievēlētā *Sinodes padome* Kārļa Irbes vadībā. Sinode arī pati noteica tās uzdevums – „sinodes darba turpināšana, sinodes konstituentes²⁹ sagatavošana un sasaukšana”.³⁰

---

²⁶ Par pirmās un vienlaicīgi pēdējās Vidzemes konsistorijas iecelšanu Latvijas Republikā sk. Voldemārs Maldonis, Edgars Bergs, „Visām Latvijas ev.=lut. baznīcu padomēm un mācītājiem”, laikrakstā *Svētdienas Rīts* Nr. 31 (1921.gada 6.novembris), 5. lpp.

²⁷ Sal. Ā[dams] M[āculāns], „Evaņģēlisko luterāņu draudžu delegātu sinode”, laikrakstā *Svētdienas Rīts* Nr. 7 (1922.gada 12.februārī), 2.lpp., Ludvigs Adamovičs, „Sinodei sanākot”, laikrakstā *Latvis* Nr. 140 (1922.gada 17.februāris), Andrejs Kese, „Atskats uz baznīcas dzīvi neatkarības laika sākumā”, izdevumā *Ceļa Biedrs* Nr. 9 (129, 1968.gada novembris), 136.lpp.

²⁸ [Fricis Milenbachs], “Iekšlietu ministrija un evaņģ.-luterāņu baznīcas pašvaldība”, laikrakstā *Brīvā Zeme* Nr. 38 (1922.gada 16.februāris), 1.lpp.

²⁹ Pēc visa spriežot, ar 1921.gada sinodē un vēl šur tur minēto *sinodi konstituenti*, vai *satversmes sinodi* (sk. *Svētdienas Rīts* Nr. 28, 1921.gada 16.oktobris, 3.lpp.) domāts tai laikā Latvijā likumdošanas funkciju pildošā priekšparlamenta – Satversmes sapulces – analogs luteriskās baznīcas satversmes izstrādāšanai un apstiprināšanai. Tomēr, viena šāda sinode nav bijusi. Tā vietā Baznīcas satversmes izdiskutēšana un pieņemšana prasīja vairākas sinodes teju astoņu gadu garumā, no 1920.gada abu konsistoriju sinodēm – līdz 1928.gada satversmes pieņemšanai). Par šāda viedokļa pastāvēšanu liecina L.Adamoviča raksts (Ludvigs Adamovičs, „Sinodei sanākot”), kurš šādu sinodi prognozē pēc 2.sinodes. Līdz ar šo

Tādējādi, 1922.gada 5.janvāra noteikumi iezīmē luteriskās baznīcas vadības modeļa maiņu. Tomēr tie visdrīzāk nevar pretendēt uz unikalitāti un diez vai būtu atzīmējams kā baznīcas izveides brīdis. Turklāt, šeit aktivitāti baznīcas pārorganizēšanā ir izrādījusi valsts, nevis baznīca. Šos noteikumus droši var uzskatīt par valdības spertu soli laika posmā, kas veda uz baznīcas pārorganizāciju no pirms 1PK modeļa uz neatkarības laika struktūru.

Februāris.

Otrais nozīmīgais brīdis 1922.gadā ir otrā visas Latvijas draudžu pārstāvju un mācītāju sinode no 21.līdz 24.februārim.

Īsi pirms sinodes laikraksts *Brīvā Zeme* lasītājiem piedāvāja baznīcas vadības – Iekšlietu ministrijas garīgo lietu departamenta direktora mācītāja Friča Milenbacha personā – redzējumu par luterāņu baznīcas nākotni.³¹

Šīs sinodes noslēgumā tolaik ļoti cienītais Cēsu iecirkņa prāvests Kārlis Avots uzsvēra trīs galvenos savā izskaņā esošās sinodes sasniegumus – ievēlētu virsvaldi,³² panākto vācu un latviešu draudžu „vienprātību” un lēmumu nešķirot „starp ticīgiem un neticīgiem (tas ir, liberāliem un konservatīviem – V.L.) mācītājiem”.³³

Lai izvairītos no pārsteidzīgi zema šāda sinodes raksturojuma novērtējuma, ļoti īsi par diviem pēdējajiem prāvesta K.Avota minētajiem punktiem, jo virsvaldes ievēlēšana jau iepriekš aprakstīta, runājot par 5.janvāra valdības noteikumiem. Baltvācu un latviešu baznīcēnu savstarpējo attiecību jautājums un liberālu un konservatīvu mācītāju dalījums – bija tolaik baznīcas ikdienā ārkārtīgi svarīgi aspekti. Sasteigti un asi lēmumi būtu veduši pie baznīcas sašķelšanās. Tomēr, sinode prata ne vien jau vairāk par gadu esošajā baltvācu un latviešu draudžu vadību konfliktā rast vislabāko risinājumu, bet arī samiernieciski ļaut laikam nolikt visu savās vietās, attiecībā uz dažādiem teoloģiskajiem aspektiem. Tieši tāpēc prāvesta K.Avota sacītais ir tik nozīmīgs sinodes darba vērtējums.

Vairāku iemeslu dēļ, šo nozīmīgo sinodi īsti nevarēs uzskatīt par LELB dibināšanas brīdi. Galvenokārt, šī sinode nebija hronoloģiski pirmā visas Latvijas draudžu pārstāvju un mācītāju kopīga sanāksme.³⁴ Pirmā notika

---

šeit uzskatīsim par pārsteidzīgu Svētdienas Rīta redakcijas apgalvojumu, ka 2.sinode bija satversmes sinode („Sinode”, Svētdienas Rīts Nr. 50, 1923.gada 9.decembris, 2.lpp.)

³⁰ „Sinodes sēžu protokoli (beigas)”, laikrakstā *Svētdienas Rīts* Nr. 9 (1921.g. 5.jūnijs), 4.lpp.

³¹ [Fricis Milenbachs], “Iekšlietu ministrija un evaņģ.-luterāņu baznīcas pašvaldība”, 1.lpp.

³² Šis bija sinodes mērķis, kuru *Svētdienas Rīts*, atbilstoši Iekšlietu ministra rīkojumam, darīja zināmu visai baznīcai (*Svētdienas Rīts* Nr. 4 (1922.g. 22.janvārī), 7.lpp. un *Svētdienas Rīts* Nr. 5 (1922.g. 29.janvārī), 4.lpp.).

³³ *Latvijas evaņģēliskās luteriskās baznīcas draudžu mācītāju un priekšstāvju Sinodes sēžu protokoli* (R.: b.i., b.g.), 35.lpp.

³⁴ Diez vai varam pilnībā piekrist baznīcas vēsturniekam Ludvigam Adamovičam, kurš laikrakstā *Latvis* (Nr. 140 (1922.gada 17.februāris, rakstā „Sinodei sanākot”) pāris dienas vēlāk sanākošo sinodi nosauca par „pirmo likumīgo”. Pamatojumā viņš raksta: „agrāk sasauktās draudžu delegātu sinodes nebija nekur līdzšinējos baznīcas likumos paredzētas:

gadu iepriekš, no 5.līdz 8.aprīlim. Bez tam, 1922.gada sinodes svarīgākie lēmumi, īpaši prāvesta Avota minētie, salīdzinot ar pirmo sinodi, būtu vērtējami kā pirmās sinodes iesāktā darba ražens turpinājums, vai atrisinājums, nevis kāds jauns pagrieziena vai noslēgums kādam izšķirošam procesam baznīcas organizācijas izveidē. Citiem vārdiem, arī šī sinode būtu vērtējama kā solis LELB izveides vēsturē, bet tās pirmreizīgums ir nopietni apstrīdams.

Jaunu interpretāciju par sinodes nozīmību sastopam piecus gadus vēlāk. Tad šo sinodi un tās sanāksanas dienu (21.februāri) sauc par „ievērojamu piemiņas dienu”. Pats pamudinājums ievērot šo dienu, iespiests baznīcas laikrakstā „Svētdienas rīts”, uzskaita iemeslus – „Latvijas baznīcā ievēda jaunu iekārtu ar bīskapu priekšgalā un 23.februārī ievēlēja par pirmo Latvijas bīskapu K.Irbes tēvu.”³⁵ Šāds akcents, kas iepriekš nav parādījies, pieprasa vairākus precizējumus, kuri minēti, saistībā ar nākamo datumu.

Jūlijs.

Trešais nozīmīgais 1922.gada notikums ir vairāku vēsturiski ar Latviju saistītu luterāņu baznīcu vadītāju viesošanās Rīgā un abu Latvijas bīskapu – latviešu Kārļa Irbes un vācu Pētera Pelkava – svinīga iesvētīšana. Šī iesvētīšana svētdienā, 16.jūlijā, ne vien bija vizuāli iespaidīga baznīcas ceremonija, bet arī kalpoja kā valsts nozīmes pasākums, pulcināja kuplu ārzemju viesu skaitu un bija daudzskaitlīga dažādu Latvijas iedzīvotāju kārtu svētku reize.

Jau sākotnēji bija paredzams, ka daudzo ārzemju viesu un pašmāju baznīcēnu skaitu nevarēs vienlaicīgi uzņemt neviena no Rīgas pat lielākajām baznīcām, tāpēc svinīgos dievkalpojumus rīkoja trijās baznīcās pēc kārtas, visas dienas garumā. Bez tam, dažādās sveikšanas vietās (valdības ēkas, Rīgas latviešu biedrības nams) notiekošais un pirms un pēc svinību audiences, konferences un citi svinīgi pasākumi veidoja visai ietekmīgu svinību papildus fonu. Prognozējot lielo interesi, luterāņu vadības pārstāvji nebija kļūdījušies. Visi dievkalpojumi bija pārpildīti. Savukārt, svinīgajā procesijā, kas no pirmā latviešu dievkalpojuma Jāņa baznīcā devās uz otro dievkalpojumu Jēkaba baznīcā, noraudzījās lielāks interesentu pulks, nekā duci gadu senāk (1910.g.) Krievijas ķeizara vizītes laikā.³⁶

---

tās sanāca, nesdamas savas autoritātes apziņu sevī pašā, kā Latvijas evaņģēliskās tautas baznīcas parlaments (saeima).” Šo vērtējumu Adamovičs šajā pašā rakstā apstrīd, norādot, ka vēl daudzas lietas luteriskā baznīcā tiek kārtotas pēc Krievijas likumu burta. Tādējādi, jautājums par sinožu „likumīgumu” Latvijas Republikā bija diskutabls līdz pat 1928.gada likumam. Otrkārt, te pat tālāk Adamovičs norāda, ka jaunā Virsvalde „arī būs nostādīta zem tiešas Iekšlietu ministrijas uzraudzības”, tātad bez izmaiņām ar jau pastāvošo kārtību.

³⁵ „Ievērojama piemiņas diena”, *Svētdienas Rīts* Nr. 9 (1927.gada 27.februāris), 71.lpp.

³⁶ *Vērotājs*, “Daugavas krastos II”, laikrakstā *Tautas Balss* Nr.155 (1922.gada 17.jūlijs), 1.lpp.

Spriežot pēc atsauksmēm, svinīgās bīskapu iesvētības ir radījušas arī domstarpības. Uztraukumu pamatā bija divi apsvērumi – vēl Latvijas luterāņiem nepierastais bīskapa tituls un šaubas par bīskapa iesvētīšanas dievkalpojuma ārīgās ceremonijas (īpaši – tērpa) saskaņu ar „mūsu evaņģēliskās baznīcas garu”.³⁷ Diskusija par bīskapu, izgaismoja problemātiskos jautājumus, kas vairākkārt aktualizējās jau agrāk un atsākās februārī, šajā amatā ievēlot Kārli Irbi.

Uz raizēm par bīskapa amatu *Svētdienas Rīta* redaktors Ādams Mačulāns atgādina, ka bīskapa tituls ir mūsu baznīcas apstiprināts un tas „nav domāts kā kādas hierarhiskas domas pastarpinājums” un „bīskaps ir domāts tikai kā tituls, kuru nes Latvijas virsgans. Pašu lietu tas nemaz negrozītu, ja viņam būtu dots cits nosaukums. To visi ir sapratuši un arī pats bīskapa tēvs (Kārlis Irbe – V.L.), kas vairākkārt tika pie introdukcijas ceremonijas pastrīpots”. Nedaudz tālāk šaubīgajiem Ā.Mačulāns atgādina, ka „Zviedrijas baznīca ir stingri evaņģēliska” un, ka, lai arī Sēderblūms esot piekritis iesvētīšanu vadīt „tikai pēc Zviedrijas parastās kārtības”, Sēderblūms „stāvot tālu nost no mūsu laiku katolicisma un negribot arī mūs pēdējam tuvināt. Viņš stāvot nešaubāmi uz reformācijas pamatiem. Ārīgās lietas (adiafora [kā to pazīst luteriskā tradīcija – V.L.]), pie kurām pieder arī garīdznieka tērps, varot kristīgs cilvēks veidot pēc savas savdabības, kas nekādi neaizskar viņa ticības pamatus.” Pie kam, „Zviedrijā šis tērps tāds parasts”. Šo paskaidrojumu Ā.Mačulāns noslēdz ar secinājumu: „Tādā apgaismojumā mums lieta saprotama”.³⁸ Bīskaps Irbe šajā lielajā dienā aizrāda, ka visai Latvijas luterāņu kopienai šie svētki nes misijas uzdevumu, jo luteriskā baznīca nav „tas vīrs, kas tagad te stāv jaunā ārējā tērpā, vai Baznīcas virsvalde, .. bīskaps vien tur nav nekas. Pati baznīca ir evaņģēliski luteriskā tauta.”³⁹ Augstais zviedru viesis tajās dienās notikušajā Latvijas luterāņu mācītāju konferencē norāda uz bīskapa amata biblisko izcelsmi, pirmdraudzes saknēm un faktu, ka „Luters esot savā laikā divus bīskapus svētījis”.⁴⁰

Šīs svinības ir tik daudzpusīgs notikums, ka 16.jūlija nozīmi LELB vēsturē nav viegli izvērtēt. Pārāk daudz dažādu detaļu tajā ir sanākušas vienkopus. Viena no ne tikai baznīcai, bet visas Latvijai zīmīgajām šī notikuma šķautnēm bija abu bīskapu iesvētīšanas starptautiskā nozīme. Ir jāatcerās, ka 1922.gadā Latvija vēl nav starptautiski pilnīgi atzīta valsts, proti, arvien ir daudzas pasaules valstis, kuras Latviju nav atzinušas *de iure*. Bez tam, mūsu dzimtenes pierobežā ir diezgan neslēpti naidīgas varas. Viena no tām ar tiešiem un netiešiem veidiem laiku pa laikam izrādīja savas

---

³⁷ Ā[dams] M[ačulāns], „Bīskapa iesvētīšanas ceremonija”, laikrakstā *Svētdienas Rīts* Nr. 31 (1922.g. 30.jūlijs), 3.lpp.

³⁸ Ā[dams] M[ačulāns], „Bīskapa iesvētīšanas ceremonija”, 3.lpp.

³⁹ Ā[dams] M[ačulāns], „Bīskapa iesvētīšanas svinības”, laikrakstā *Svētdienas Rīts* Nr. 30 (1922.g. 23.jūlijs), 2.lpp.

⁴⁰ Ā[dams] M[ačulāns], „Mācītāju konference”, laikrakstā *Svētdienas Rīts* Nr 32, 1922.gada 6.augusts, 2.lpp.

teritoriālās pretenzijas. Tomēr, ne vien Krievija, bet arī tā laika Vācija un Polija bija pastāvīgs Latvijas drošības apdraudējums. Tāpēc, Zviedrijas, Vācijas un Igaunijas baznīcu vadītāji un ievērojami viesi no Somijas bija notikums ar lielu ārpolitisku nozīmi jaunajai Latvijas republikai.

Arī pats pasākums ir atstājis vairākas liecības, par šo starptautisko, īpaši – zviedru, klātbūtni. Pirmā dievkalpojuma kanceles runā Kārlis Kundziņš tēvs norāda, ka šī diena ir arī apliecinājums labu attiecību atjaunošanai ar Zviedrijas baznīcu, kura bijusi nozīmīga jau 17.gadsimta zviedru ķēniņa Gustava Ādolfa laikā. Arī bīskaps K.Irbe norāda uz zviedru ticības brāļu klātbūtnes svarīgumu.⁴¹

Šī apskata ietvaros jautājums ir par šī krāšņā, vairāku nozīmīgu ārzemju viesu, valstsvīru un baznīcēnu kupli apmeklētā un svinīgā notikuma pirmreizīgumu LELB vēsturē. Diez vai iepriekš minētais uztraukums par tēriem šeit varētu spēlēt izšķirošu lomu. Tomēr, pirms atbildēt uz šo jautājumu, ir nepieciešams apskatīt vairākus svarīgus aspektus.

Pirmkārt, par šī notikuma pirmreizīgumu. Ir jāatzīst, ka šī nebija pirmā latviešu baznīcas vadītāja iesvētību ceremonija. 1922.gada 16.jūlija notikumu pirmreizīgumu aizēno kāds cits, šajā rakstā jau minēts, piecus gadus senāks svinīgs dievkalpojums. 1917.gada 31.oktobrī Pēterburgas latviešu Jēzus draudzē visas Krievijas luterāņu baznīcas garīgais vadītājs bīskaps Konrāds Freifelds ieveda amatā un iesvētījis pirmo latviešu baznīcas vēlēto vadības organizāciju – Latviešu pagaidu konsistoriju Krievijā un tās galvu – Kārli Irbi. Tātad, latviešu luterāņu baznīcas vadītāja svinīga ievēšana jau ir notikusi pirms 1922.gada jūlija. Tolaik gan vēl baznīcas garīgo vadītāju – prezidentu, Kārļa Irbes iebildumu dēļ nesauca par bīskapu,⁴² tomēr, kā lasījām iepriekš, pašam nosaukumam nebija izšķiroša loma arī 1922.gadā.

Otrkārt, vēlāki autori ir 1922.gada Latvijas baznīcas bīskapu iesvētīšanu teoloģiski izcēlušī tieši Zviedrijas baznīcas vadītāja dalības dēļ.⁴³ Te būtu vietā jautājums, vai minētajie apgalvojumi atsaucās uz šādu secinājumu, izmantojot Irbes paša vai viņa laika biedru runāto vai rakstīto? Atbilde uz šo jautājumu būtu jo īpaši interesanta, tāpēc ka pozitīva atbilde skartu teoloģiskus jautājuma aspektus un būtu jāņem sevišķi nopietni. It īpaši tāpēc, ka pasākuma krāšņums un valsts amatpersonu dalība saistās ar laicīgiem aspektiem diez vai būtu ar izšķirošu nozīmi baznīcas būtībai un tās mācībai.

Pirms atbildēt, būtu svarīgi ņemt vērā kādu tā laika fona elementu, proti, Latvijas sabiedrības vispārējo noskaņu. Te sabiedrības noskaņa nav

---

⁴¹ Ā[dams] M[ačulāns], „Bīskapa iesvētīšanas svinības”, laikrakstā *Svētdienas Rīts* Nr. 30 (1922.g. 23.jūlijs), 2.lpp.

⁴² Mācītājs Jānis Sanders savās atmiņās („Atmiņas (3.turpinājums)”, izdevumā *Baznīcas gadagrāmata 1990* (LELBāL), 96.lpp.) norāda, ka piedāvājis Kārlim Irbem pieņemt bīskapa titulu, no kura pēdējais atteicies.

⁴³ Sal. Ē.Mesters, 38.lpp., kur autors raksta: „[Kārlis Irbe] noteikti vēlējās saņemt sev un savam bīskapa amatam apustulisko svētību, ko uzskatīja par visai svarīgu Latvijas Baznīcas dzīvē”.

mazsvarīga, jo Latvijas sabiedrības vairākums, latvieši, vēlējās distancēties no visa vāciskā. Šāda noskaņa neizbēgami ietekmēja arī baznīcas darbību.⁴⁴ Turklāt, Latvijas sabiedrībā, lielā mērā iepriekš minētās vāciskuma nemīlestības dēļ, valdīja pastiprināta vēlme nekritiski idealizēt Zviedrijas valdīšanas laikmetu Vidzemē 17.gadsimtā (tā sauktos „zviedru laikus”). Tādējādi veidojās situācija, kad ierasto Latvijas luterāņu orientāciju uz vācu luterisko tradīciju nācās mazināt un meklēt alternatīvas. Grūti teikt, cik tas objektīvi bija iespējams, jo latviešu teologi tolaik visi pārvaldīja vācu valodu, bija savu teoloģisko redzējumu veidojuši vācu teoloģiskajā tradīcijā un spēja reflektēt tās domāšanas kategorijās. Zviedru luteriskā tradīcija, acīmredzot, šķita ļoti laba alternatīva, iepriekš minētā vispārējā fona dēļ, un ne tikai. Tomēr, cik adekvāti tā laika vairākums, it sevišķi – LELB teoloģiskā vadība, vēlējās un spēja izvērtēt zviedru teoloģiju ir ļoti diskutabls jautājums. Ļoti ticami šķiet, ka izņemot atsevišķus individuus ārpus baznīcas vadības, izpratne par zviedru teoloģiju un tās adekvāta aptveršana Latvijas teologu aprindās ir raksturīga vismaz desmit gadus vēlākam laikam.⁴⁵ LELB laikrakstā „Svētdienas Rīts” ievietots raksts, kas īsi iepazīstina lasītāju ar gaidāmo bīskapu iesvētīšanu un tās teoloģiskajām aprisēm⁴⁶ šķiet sniedz visprecīzāko priekšstatu par tā brīža teoloģiskajām pamatnostādēm. Rakstam nav norādīts autors, bet pēc visa spriežot, to sarakstījis „Svētdienas Rīta” redaktors Ādams Mačulāns. Raksts sākas ar īsu ievadu, par bīskapu iesvētību nozīmi, kurā noteikti noraidīts Romas baznīcas un pareizticīgo uzskats par sukcesiju – „evanģēliskajā baznīcā tāda sukcesijas jēdziena nav” un „pie mums bīskapa iesvētīšana nozīmē to pašu, ko vispārīgi mūsu baznīcas garīdznieka iesvētīšana amatā.”⁴⁷ Te arī aizstāvēts termins *bīskaps* augstākajam garīdznieka amatam kā bibliskāks un latviešu valodai tuvāks

⁴⁴ Sal. Anna Irbe, „Žēlastības kunga ciems”, izdevumā *Mājas draugs* 1977.g., 9.lpp., kur minēts, ka pirms 1PK sadarbība ar Leipcigas misijas biedrību latviešu draudzēm vairs nebija iespējama tieši pretvāciskās noskaņas dēļ (vācu draudzes šo sadarbību turpināja).

⁴⁵ Sal. [Ādams] M[āčulāns], „Bīskapa K.Irbes ceļojums”, laikrakstā *Svētdienas Rīts* Nr. 9 (1923.gada 25.februāris), 4.lpp. Šķiet, ka pirmais ievērojamais latviešu izcelsmes teologs, kurš pārzināja zviedru teoloģiju bija Ēdgars Rumba 1930to gadu vidū. Jouko Talonen and Priit Rohtmets, „The birth and Development of National Evangelical Lutheran Theology in the Baltics from 1918 to 1940”, izdevumā *Journal of Baltic Studies Vol.45*, Nr.3 (2014.gada septembris), 363.lpp. Sal. Jouko Talonen, *Latvian kansallisen teologian synty* (Rovaniemi: Pohjois-Suomen Historiallinen Yhdistys, Societas Historica Finlandiae Septentrionalis, 2008).

⁴⁶ „Bīskapa iesvētīšana”, laikrakstā *Svētdienas Rīts* Nr 26 (1922.gada 25.jūnijs), 2.lpp.

⁴⁷ Šeit būtu interesanti pievienot vēl kādu liecību, kuru rodam nacionāli kristīgi orientētā laikrakstā *Tautas Balss* (Nr. 155, 1922.g. 17.jūlijā, 1.lpp.). Te „vērotājs” apraksta arhibīskapa Sēderblūma ierašanos un īsos vārdos piemin bīskapu iesvētīšanas jautājumu: „Latvijas bīskapu vēlēdama, sinode gribēja rādīt, ka mūsu ev.baznīca Latvijas valstī arī nav pie malas bīdama, bet ir vara, kura pat no pretiniekiem drīkst prasīt cienību, un valstij pretim tā nav ņēmēja, bet devēja. *Mazāk svarā te krīt dogmatiskais jautājums.* Mēs droši vien negribēsim, bīskapa amatu ievēzdam, iet līdzī katoļiem, kas šo amatu padara par visas mācības pirmavotu. Varbūt arī attiecībā uz dažām ārējām lietām, kā amata zizli un tērpu, šis un tas mums liksies svešāds. Bet tas viss varēs vēl izveidoties. Galvenais paliek tas apstāklis, ka *baznīca ar šo soli sevi kā organizācija pastiprina* (abi izcēlumi – V.L.)”

par iepriekšējo *superintendenta* nosaukumu.⁴⁸ Tāpat, sadraudze ar plānotajiem viesiem paredzēta kā kopējas kristīgas un evaņģēliskas sadraudzes stiprināšanai, pāri tautu un valstu robežām.

Par spīti miglainajam priekšstatam par zviedru baznīcu, vēlme aicināt Zviedrijas baznīcas vadītāju bija skaidra. To lasām arī tā laika notikumu aculiecinieka, LELB Virsvaldes ilggadēja locekļa inženiera Andreja Keses atmiņās.⁴⁹ A.Kese nemin nevienu teoloģisku šāda lēmuma iemeslu, jo, atbilstoši iepriekš šajā rakstā skatītajam, tādu, visdrīzāk, nebija. Tātad, zviedru arhibīskapa uzaicināšana nebalstījās teoloģiskā argumentācijā. Loģiski izriet jautājums, kas tad kalpoja par iemeslu šai aicināšanai? Šķiet, N.Sēderblūma aicināšanai būs bijuši divi neteoloģiski pamati – pati arhibīskapa persona,⁵⁰ kurš ir viens no redzamākajiem sava laika pasaules reliģiskajiem līderiem, kā arī zviedru arhibīskapa atbalsts Latvijai, īpaši tai skaitā Latvijas luterāņu baznīcai. Savā laikā Nātans Sēderblūms bija ļoti ievērojama baznīcas amatpersona. Viņš bija baudījis spožu izglītību, apveltīts ar daudzām personiskām un vadītāja dāvanām. Šķiet, arī bīskaps Irbe pats bija ļoti šī zviedru baznīcas vadītāja personības spēka ietekmēts. Tā iespaidā Irbe uzturēja tik intensīvu un cieņpilnu sadraudzi ar slaveno zviedru garīdznieku, kādu diez vai kāds cits Latvijas luterāņu baznīcas vadītājs ar kādu citu baznīcas vadītāju kopš tā laika. Ārpus šī raksta robežām ir apsvērums, ka Irbes sadraudzību ar Sēderblūmu neaizēnoja fakts, ka pēdējais visumā pārstāvēja teoloģiskos uzskatus, kurus Irbe neatbalstīja un kuriem iebilda Latvijas mācītāju un teologu darbībā. Šāda nekonsekvence varētu būt dažādu iemeslu izraisīta, tai skaitā fakts, ka pats Irbe visumā nepārzināja Sēderblūma teoloģiskos uzskatus.⁵¹ Bez tam, šo sadraudzi diez vai varētu uztvert kā draudzību vārda vienkāršākajā nozīmē, jo pārāk daudz abus baznīcas vadītājus šķīra, gan izglītības, gan statusa, gan arī pārstāvēto baznīcu un valstu ziņā. Kamēr zviedru arhibīskaps bija pasaulē pazīstams smalku aprindu pārstāvis no senas bagātas valsts, Irbe bija nelielas, karā izpostītas un jaunas valsts baznīcas vadītājs ar zemniecisku izcelsmi. Viss sacītais, neapšaubāmi vēl tikai izceļ zviedru baznīcas darbinieka kristīgā vienkāršuma diženumu, kurš no savas pilnības neuzskatīja par kaunu uzlūkot Latvijas baznīcas vadītāja askētisko necilumu. Varbūt šai *draudzībai* būtu vietā zināms salīdzinājums starp princi un ubaga zēnu?

Pie iepriekšminētajiem neteoloģiskajiem iemesliem Zviedrijas nozīmei starp pasaules karu posmā ir jāpievieno viens faktors – Zviedrijas

---

⁴⁸ Krievijas 1832.gada likums luterāņu baznīcai neparedzēja garīdzniekam bīskapa titulu (sk.likuma §221), tomēr bīskapa titulu reizēm piešķīra par īpašiem nopelniem, piemēram Kārlim Kristiānam Ulmanim (1793. – 1871.) un Ferdinandam Valteram (1801. – 1869.).

⁴⁹ Andrejs Kese, „Pieminiet savus vadītājus!” izdevumā *Ceļa Biedrs* Nr. 6 (1961), 85.lpp.

⁵⁰ Sal. Ādams Mačulāns un Kārlis Freudenfelds, *Bīskapu iesvētīšanas svinības Rīgā, 16.jūlijā1922.g.* (R.: Latvijas Baznīcas virsvalde, 1922), 6., 7.lpp.

⁵¹ Jouko Talonens, „Bīskaps Kārlis Irbe un LELB Teoloģijas institūta darbības sākumi 1923 – 1925”, krājumā Voldemārs Lauciņš, sast., *Kārlis Irbe 1861 – 1934: 150 gadu jubilejas konferences materiālu krājums* (R.: LMF, 2012), 74.lpp.

ekonomiskā un politiskā situācija. Pirmajā pasaules karā Zviedrija ieturēja neitrālu politiku. Pretēji militāri un ekonomiski sagrautajām Trīssavienības valstīm Vācijai un Austro – Ungārijai un ekonomiski smagi skārtajām Eiropas vadošajām Antantes valstīm Francijai, Beļģijai un citām, Zviedrija bija izvairījusies no starptautiska naidīguma un ekonomiskas traģēdijas. Šī priekšrocība starpkaru laikā Zviedrijai deva nevien priekšrocību abās minētajās jomās, bet arī deva iespēju Zviedrijas baznīcai izvirzīties ne tikai luterisko baznīcu starpā, bet visā globālajā ekumēniskajā kontekstā. Tādējādi Zviedriju baznīca starpkaru posmā vadošās luteriskās valsts lomā tiecās nomainīt līdz tam neapstrīdēto Reformācijas dzimteni Vāciju.⁵² Šo situāciju Sēdermblūms, šķiet ļoti labi apzinājās un Zviedrijas ekleziālo ietekmi centās paplašināt, ar savu autoritāti palielinot ietekmi arī uz nesen neatkarību ieguvušo Baltijas valstu luteriskajām baznīcām.⁵³ Šīs aktivitātes bija manāmas jau ļoti agrīni. Atsaucoties uz savu korespondenci trimdas laikā ar mācītāju Edgaru Bergu, Richards Zariņš savā npublicētajā Kārlim Irbem veltītajā manuskriptā rakstīja, ka Sēdermblūms savu gatavību iesvētīt luterāņu bīskapu Latvijā ir izteicis jau 1921.gada jūnijā, tiekoties ar tolaik Vidzemes (un visas Latvijas) konsistorijas garīgo vadītāju Voldemāru Maldoni. Šajā tikšanās reizē, kas Tallinā notikusi par godu pirmā igauņu bīskapa iesvētīšanai, V.Maldonis ir bijis rezervēts, jo nav pat īsti atbalstījis pašu bīskapa titulu.⁵⁴ Iespējams, Voldemārs Maldonis bija labāk informēts par zviedru teoloģijas īpatnībām, bet tas paliek vienīgi minējums.

Izvērtējot zviedru teoloģijas lomu tā laika Latvijā, mazsvarīgs nav vēl kāds teoloģisks aspekts. Vēl viens spēlētājs ieņēma arvien pieaugošu lomu globālajā luterāņu baznīcas politikā – ASV luterāņi. Arī viņi šajā laikā globālā līmenī sāka līdera lomā aizstāt Pasaules karā zaudējušo Vāciju ar tās luteriskajām baznīcām, teoloģijas ietekmi un interesēm. Turklāt ASV luterāņi bija daudz konservatīvāki un konfesionālāki par vairumu Eiropas ticības brāļiem.⁵⁵ Grūti tiekt, cik ļoti teoloģisku iemeslu dēļ, bet bīskaps Irbe spēja atvērt konservatīvo un konfesionālo LELB Teoloģijas Institutu tieši ar ASV luterāņu misijas vadītāja Eiropā Džona Morheda (John A.Morehead) palīdzību, kurš ar bīskapu Irbi bija vienādi konservatīvs un konfesionāls.⁵⁶

Ievērojamais Zviedrijas arhibīskaps, kā minēts iepriekš, ir parādījis nesavtīgu un par augstu nenovērtējamu atbalstu Latvijai arī politiski un starptautiski. Bīskapa Kārļa Irbes brāļa dēls mācītājs (vēlāk prāvests un pāris gadus arī LELB vadītājs) Kārlis Fridrihs Irbe 1919.gada oktobrī

---

⁵² Bengt Wadensjö, *Toward a World Lutheran Communion. Developments in Lutheran Cooperation up to 1929: Acta Universitatis Upsaliensis Studia Historico-Ecclesiastica Upsaliensia 18* (Uppsala: Verbum, 1970), 72 – 90.lpp.

⁵³ Bengt Wadensjö, 155 – 157.lpp.

⁵⁴ Profesora Dr.Jouko Talonena privātais pētniecības arhīvs.

⁵⁵ Bengt Wadensjö, 115 – 128.lpp.

⁵⁶ Jouko Talonen, *Latvian kansallisen teologian syntty* (Rovaniemi: Pohjois-Suomen Historiallinen Yhdistys, Societas Historica Finlandiae Septentionalis, 2008), latv. tulkojuma manuskripta 86., 87.lpp.

(Bermontiādes laikā) bijis Zviedrijā, ticis Sēderblūma ļoti laipni uzņemts, uzmanīgi uzklausīts un saņēmis ar pēdējā palīdzību iespēju tikt ar zviedru preses pārstāvjiem un sabiedrības augstākajiem slāņiem, latviešu neatkarības centienu idejiskam atbalstam.⁵⁷

Visu sacīto ņemot vērā, jautājums par Latvijas bīskapu iesvētīšanas 1922.gadā vērtējamu kā pirmreizēju un LELB izveidojošu saskaras ar nopietniem pretargumentiem, kurus baznīcas vēsturnieks nevar neņemt vērā. Pirmkārt, te būtu jāņem vērā teoloģiski miglainie iemesli. Turklāt, vērtējot šīs ieviešanas īslaicīgo un ilgtermiņa iedarību, jāpiezīmē, ka divi turpmākie Latvijas baznīcas vadītāji, dažādu iemeslu dēļ ir gājuši citas bīskapu iesvētīšanas tradīcijas. Tikai teju 45 gadus vēlāk, pagājušā gadsimta sešdesmitajos gados, latviešu luterāņu baznīcas vadītāji trimdā un Latvijā ieviesa tradīciju aicināt Zviedrijas baznīcas vadītāju uz bīskapu iesvētīšanu. Tāpēc daudz pamatotāk ir šo starptautisko, iekšpolitisko⁵⁸ un baznīcas dzīvē daudznozīmīgo notikumu vērtēt kā vēl vienu soli jau uzsāktas baznīcas attīstības un nostiprināšanas turpināšanai.

Rezumējot, jautājumā par 1922.gadu kā LELB dibināšanas laiku, nākas atzīt, ka visi trīs nozīmīgākie tā gada luterāņu baznīcas notikumi ir svarīgi LELB veidošanās procesā. Tomēr, pēc to izvērtēšanas, atbildot uz jautājumiem par to pirmreizīgumu, teoloģisko īstermiņa un ilgtermiņa ietekmi Latvijas luterismā, saskaramies ar dibinātiem pretjautājumiem. Šķiet, ka visdrošāk tos visus ir ierindot kopējā nozīmīgo notikumu virknē, kas veidoja LELB mums šodien pazīstamā izskatā.

1928.gads

Laika posms starp 1922.un 1928.gadu ir Latvijas luterāņu baznīcas turpmāka izveidošanās (konstituēšanās) bez ar baznīcas attīstību tieši saistāmiem ievērojamiem notikumiem. Pat luterāņu baznīcas satversme, savās pamatlīnijās gatava jau 1923.gadā, tikai lēnām ieguva savu galējo izskatu.

Visbeidzot, 1928.gadā tika pieņemta nevien baznīcas Satversme (7.marts), bet arī apstiprināts likums⁵⁹ par luterāņu baznīcu Latvijā (14.augusts). Tādējādi tika noslēgta luterāņu baznīcas Latvijā izveide un dota vieta baznīcas tālākai izaugsmei. Šie dokumenti tolaik bija liels

---

⁵⁷ Irbe, Kārlis, [Fridrihs], "Mana dzīve", krājumā Ozola, Baiba un Ozola, Silvija, red., *Prāvests Kārlis Irbe* (s.l., s.a.), 240 – 244.lpp.

⁵⁸ Pie ārpolitiskās un iekšpolitiskās šī notikuma nozīmes vēl tikai derētu piebilst, ka ne pirms nedz arī pēc abu luterāņu bīskapu iesvētīšanas neviens ar luterisko baznīcu saistīts notikums nav baudījis ne tuvu tādu sabiedrības atsaucību.

⁵⁹ Precizitātes labad gan jāmin, ka 14.augustā pieņemti tika Ministru kabineta noteikumi ar likuma spēku (LR Satversmes 81.panta kārtībā). Saeimā valdošo kreiso spēku destruktīvās rīcības dēļ likums par luterāņu baznīcu Latvijas starpkaru parlamentārajā posmā netika pieņemts.

sasniegums. Tie ir mūsu vēstures liecinieki un arī šodien ir atstājuši pēdas mūsdienu baznīcas dokumentos. Tomēr, tie nevis iesāka, bet noslēdza LELB veidošanos. Pie tam, tie abi tika autoritārās valdības mainīti vien sešus gadus vēlāk.

Kopsavilkums

Šajā rakstā apskatītie gadskaitļi un nozīmīgie notikumi luterāņu baznīcas vēsturē ļauj šķetināt sarežģītos apstākļus, kādos veidojās mūsdienās pazīstamā luterāņu baznīca Latvijā. Katram no minētajiem notikumiem ir sava svarīgā vieta Latvijas baznīcas vēsturē. Tomēr, arvien paliek jautājums par to teoloģisko svaru, pirmreizību, nodomu nepārprotamību un saikni ar notikumiem tiešā un tālākā nākotnē.

Izvērtējot augstākminētos apstākļus un „galvenos pretendētus LELB dibināšanas” gadam, nākas konstatēt, ka nav viegli noteikt vienu noteiktu LELB datumu un pat gadu. Dažādi vērtējot, ir vismaz trīs vairāk vai mazāk droši „kandidāti”, kuru svars ir grūti noliedzams to notikumu kontekstā un turpmāko vēstures attīstības notikumu gaitā. Tomēr, visdrīzāk LELB dibināšanu varētu uzskatīt par procesu vairāk par dekādi ilgā laikā, kurš sākās 1916.gada martā ar pirmo zināmo, daudzksitlīgo un oficiālo latviešu mācītāju tikšanos Pēterburgā un noslēdzās 1928.gadā ar LELB satversmes apstiprināšanu un likuma par luterisko baznīcu Latvijā pieņemšanu.

Noslēdzot, tā kā vienu gada skaitli vajadzētu nospraust par LELB dibināšanu, šis raksts sliecas piekrist sākumā minētajam Roberta Feldmaņa uzskatam par to, ka tieši 1917.gada 31.oktobris būtu vispilntiesīgāk uzskatāms par LELB pirmsākumu un tās kalpošanas uzsākšanas ideju. Tādējādi, šis raksts piedāvā LELB simtgadi svinēt 2017.gada 31.oktobrī, Reformācijas 500 gadadienā. Par šī datuma zīmīgumu un saskaņu ar visas luteriskās reformācijas svinību apaļo gadu, šķiet, bija informēti arī Latvijas baznīcas tēvi teju simts gadu tālajā pagātnē. Tāpēc izvēle par labu 1917.gadam un Ticības atjaunošanas svētku dienai atbilstu ne tikai, manuprāt, nozīmīgākajam datumam LELB izveides laika nogrieznī (proti, Latviešu pagaidu konsistorijas svinīgai iesvētīšanai), bet arī norādītu uz mūsu pēctecības apziņu ar mūsu baznīcas tēviem, kuri Latviešu konsistorijas dibināšanai izvēlējās tieši 1917.gada 31.oktobri, Reformācijas 400 gadadienu.

Ārpus šī apskata robežām paliek jautājums par to, cik ļoti saistīta Latviešu luterāņu baznīcas dibināšana ir ar minējumiem, kuri nu jau ne pirmo dekādi nodarbina ne vienu vien Latvijas vēstures pētnieku, ka pārlietu maza nozīme Latvijas Republikas izveidē tiek piešķirta notikumiem 1917.gadā.⁶⁰

---

⁶⁰ Cf. Pēteris Ziemelis, „Uzskatu – Latvijas Republika proklamēta 1918.gada 30.janvārī” (http://www.delfi.lv/aculiecinieks/news/vestures_liecinieks/peteris-ziemelis-uzskatu-latvijas-republika-proklameta-1918gada-30janvari.d?id=41783129, apmeklēta 2014.g. 25.septembrī).

Visbeidzot, protams, ja vien vēlamies, varam svinēt LELB simtgadi vairāk kā vienu reizi.

Vienīgi Dievam lai ir gods!

Anotācija

Raksts „LELB ceļa sākuma meklējumos” veltīts dažādu Latvijas luterāņu draudžu organizācijas izveides notikumu apskatei, ar mērķi analizēt piemērotako kā Latvijas Evaņģēliski Luteriskās baznīcas (LELB) dibināšanas datumu.

Laika posms starp 1916.gada martu un 1928.gada augustu aptver vairākus datumus ar nozīmīgu vēsturisko notikumu klāstu. 1916.gada martā latviešu mācītāji un pazīstami Krievijas valsts politiskie un sabiedriskie darbinieki pulcējās Pēterburgā uz pirmo oficiālo sapulci, latviešu draudžu tā brīža aktualitāšu (īpaši, bēgļu) jautājumos un pārrunāja tuvākas un tālākas nākotnes perespektīvas. 1917.gadā tika nodibināta pirmā latviešu vadītā baznīcas struktūra – Latviešu pagaidu konsistorija Krievijā, tika sasaukta pirmā vispārējā sinode Pēterburgā un 31. (18.pēc vecā stila) oktobrī – Ticības atjaunošanas (Reformācijas) svētkos tika svinīgi ieviesta pirmā ievēlētā latviešu baznīcas vadība. Turpmākajos gados latviešu baznīcas struktūra tika diskutēta un veidota atbilstoši jautajiem socio – politiskajiem nosacījumiem. 1919.gadā sākās luterāņu baznīcas oficiāla reorganizācija Latvijā. Tomēr tā nebija kāda mērķtiecīga programma, drīzāk to būtu jāuzskata par ad hoc, jeb steidzamas nepieciešamības diktētu atsevišķu valdības lēmumu pieņemšanu luterāņu baznīcas lietās. 1920.gadā tika atklāta Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultāte, dibināta Iekšējās misijas biedrība un sāka izdot laikrakstu „Svētdienas Rīts”. 1921.gadā tika sasaukta pirmā visas Latvijas draudžu pārstāvju un mācītāju sinode, kura uz savu galvu ievēlēja *Sinodes padomi* ar Kārli Irbi (1861 – 1934) priekšgalā. 1922.gadā valdība sasauca otro Sinodi, kurā ievēlēja virsvaldi ar Kārli Irbi priekšgalā un piešķīra viņam bīskapa titulu. Šinī pašā gadā bīskapus Kārli Irbi un Pēteri Pelkavu (Poelchau) svinīgi ieveda krāšņā ārpolitiski nozīmīgā pasākumā.

Visi šie notikumi ir piesaistījuši dažādu pētnieku uzmanību un atšķirīgi viedokļi izteikti par to, kurš varētu ieņemt LELB dibināšanas brīža vietu. Tuvāk iepazīstot daudzi no tiem ir klusāki vai skaļāki vienotas kontinuitīvas notikumu attīstības posmi, kuri izcelti katra konkrētā pētnieka preferenču iespaidā, bet arvien atstāj vietu kritiskākiem jautājumiem.

Konkrētais raksts savu priekšroku dod 1917.gada 31.oktobra pirmajai latviešu baznīcas struktūras vadības svinīgajai ievešanai kā pirmajam, teoloģiski apzinātajam solim jaunas, latviešu baznīcas struktūras izveidē. Visi pārējie notikumi, katrs savā īpašajā veidā, kalpo kā iesākums vai turpina 1917.gada Ticības atjaunošanas svētkos aizsāktās Latvijas luterāņu

baznīcas izveidi un bagātina sekojošās paaudzes ar savu īpašo kolorītu un nozīmi mūsdienām.

Dr.theol. Voldemārs Lauciņš, LELB Lutera akadēmijas lektors